

# „Разрушаване на паметника“

*Поетът Евтим Евтимов е една от най-значимите личности в съвременната българска култура и литература. Стиховете му са влезли в сърцата на много българи, много от тях са изпети от най-големите български певци, чрез тях няколко поколения българи се обясняват в любов на любимия човек или се учат на патриотизъм.*

*Във връзка с 80-годишния му юбилей бе издадена мемоарната му книга „Разрушаване на паметника“. Тя е калейдоскопичен автобиографичен разказ, изпъстрен както с размисли за миналото, така и със забавни случки, някои от които звучат като вицове и анекдоти, но са истински, с най-ярките личности в историята и културата ни – Тодор Живков, Младен Исаев, Георги Джагаров, Веселин Андреев... В книгата е отразена гледната точка на писателя към процесите и промените в обществения, културния и духовния живот през втората половина на ХХ век.*

*Поетическият гений на Евтим Евтимов получава високи оценки още с издаването на първите му книги и през 1966 г. той е изтеглен в София, като е назначен в отдел „Поезия“ на издателство „Народна младеж“. По-късно десет години е заместник главен редактор на списание „Пламък“ – средище на младото поколение в българската литература. След това десет години е директор на издателство „Народна младеж“. Той поема отговорност и пуска за печат скандалната за онова време книга на Жельо Желев „Фашизмът“, в която мнозина откриват и характеристиките на тоталитаризма. По-късно, когато е главен редактор на писателския „официоз“ – вестник „Литературен фронт“, е свален по височайше разпореждане година преди промените заради публикуването на преводни руски статии за „перестройката“ и статиите му за обгазяването на Русе и хидрокомплекса Рила, който би нарушил екологичното равновесие чак до Бяло море.*

*Живял и творил в литературния и обществен кипещ през този половин век, Евтим Евтимов се оказва в епицентъра на важни културни и политически събития. Характерни щрихи за тоталитарното време могат да се видят в новата му книга, в спомените му за премиерата на „Прокуро-ра“ на Георги Джагаров със Стефан Гецов, за Комисията за битово и морално разложение към СБП, за големия лов на Пенчо Кубадински, за свалянето на телевизионния сериал „Тошко Африкански“ заради страха да няма асоциации с пътуването на Тодор Живков в африканските страни по същото време, за обгазяването на Русе... Но наред с това изпъкват образите на значими творци като Павел Вежинов, гръцкият поет Янис Рицос, Веселин Андреев, Дико Фучеджиев, Ламар, Божидар Божилов, Александър Геров, Росен Босев... Ненатрапчиво е и присъствието на самия автор – обстоятелствата около статията му „Въздух за гласността“, написана две години преди промяната през 1989 г., личните му морални победи и разочарования...*

Пламен Тотев

## ЕДНА НАЗДРАВИЦА

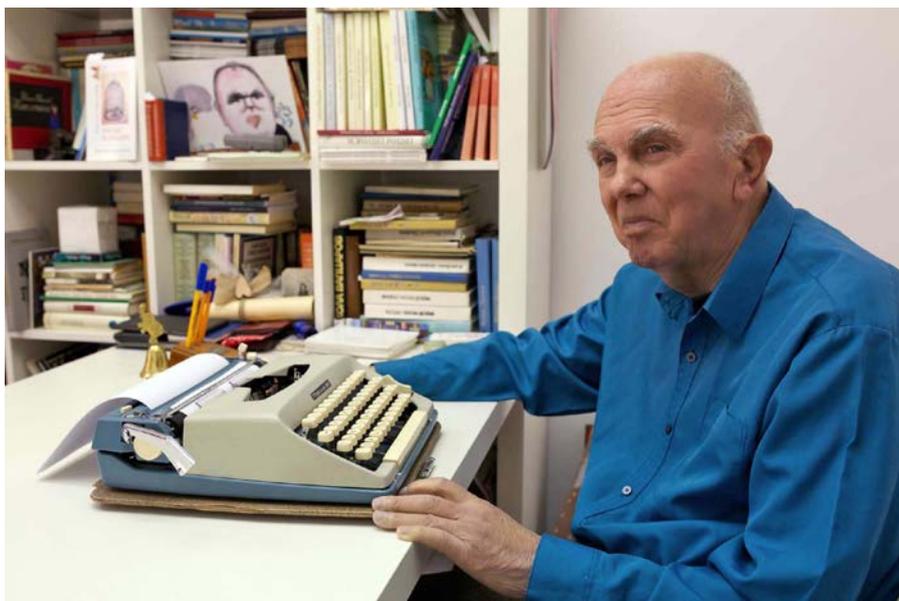
Понякога и най-достоверната история може да се приеме за писателска измислица, както тази например. Аз, който съм един от участниците в нея, понякога се питам дали не съм я чувал от някого или съм я сънувал след бутилка грузински коняк. Тя може да се случи само в Грузия и точно в центъра на нейната столица Тбилиси.

Завършиха тържествата, посветени на великия грузински майстор на художественото слово Шота

Руставели, но тостовете за него продължаваха в голямата зала на ресторанта. Пълните рогове с огнена магия се лееха от единия край до другия и градусите бяха достигнали до такава точка на кипене, че всички говореха или крещяха, но почти никой не слушаше другите, освен себе си. Приличахме донякъде на онези, които започнали да строят Вавилонската кула, за да стигнат до Бога. До всевишния, разбира се, ние нямахме сили да се изкачим, но с помощта на голямото пиене бяхме се добрали до

Дявола.

Споменах името на последния и изведнъж над главата ми изплува сянката на един млад грузински поет. Помислих си, че е дошъл да ми чете свои стихове, но се излъгах. Той пошепна на ухото ми, че отвънка ме чакат няколко млади поети и поетеси, там ще бъде много по-интересно, отколкото сред тези старци. Момичетата били много отворени и вмес- то тази юбилейна скука, навънка имало по-интересни неща. Поканата беше съблазнителна. Обадих се на



Ламар, че отивам на друго място. Той водеше нашата двучленна делегация, по-точно себе си и мене, и трябваше да знае къде отивам.

– Умната с грузинките! – посъветва ме бащински той.

– И ти! – отвърнах му синовно аз. Няма да разказвам къде съм бил и какво съм правил през цялата нощ, поетът е поет тогава, когато не се съобразява какво да прави или да не прави. На разсъмване се добрах до апартамента в хотела. Забелязах, че Ламар още не се е прибрал от юбилейното пиршество, но като знаех как обича да си пийва, това не ме изненада. Легнах си почти неразсъблечен и веднага съм заспал. Явно грузинките не бяха успели да ми сложат рога на главата, но същите тези рога, пълни догоре с грузинска магия, бяха успели да се забият в главата ми и бяха ме упоили. Спал съм непробудно и навярно нямаше да се събудя до един нов юбилей, ако някой в това сънно състояние не беше сипал в устата ми коняк. Този номер ми беше познат, затова веднага се сетих, че е Ламар. – Ставай! – каза ми той. – Утрепаха ме!

Утрепали го, а пък бърза да седнем край отрупаната с питиета и хайвери маса във фойето на апартамента. Започнахме отново, сякаш досега не бяхме пили нищо. На въпроса ми какво се е случило в ресторанта след моето излизане навънка, той започна да разказва.

На юбилейната маса, край която

известно време седях и аз, късно вечерта останали десетина грузински писатели. Започнало едно надпиване, каквото Ламар не помни. Наложило му се да защити не само своята мъжка чест, но и на родината си. Наздраве за тоя, наздраве за оня, наздраве за кого ли не. Забравили даже за юбилея на поета, за когото бяха се събрали. Ламар наливал гърлото си с грузински рогове, очите му вече блестели много по-силно даже от звездата на Героя, която стояла от лявата му страна и само слушала. Домакините също не отстъпвали в това негласно съревнование. Някъде към първи петли половината от грузинците вече се търкаляли под масата, пияни не знам докъде си, и заспали. Ламар също бил пиян, но си казвал – дръж се, Ламаре, трябва да ги надпиеш, те са петима, а ти си един срещу тях. Пиел, пиел и вече не помнел колко. На разсъмване паднали под масата още трима, останали още двама и той си повтарял, че трябва да се пребори и с тях. Някъде към осем часа сутринта единият се търкулнал също под масата. Останал само един. Един срещу един. Ламар си припомнил онази песен – „Бой последен е този“, и продължил да се надпива с последния грузинец. Надявал се бързо да го изпрати под масата, но този същия пиел даже и за пияните. Три часа един срещу друг, нито единият се предава, нито другият. Такова чудо му се случвало за първи път. Колко грузински рога изпили, колко още ги очаквали... не

се отказвали от тази битка. Накрая Ламар не издържал, блъснал го с пълния рог. Циментовият под издал такъв зловещ трясък от падането му, че нашият изведнъж, а навярно и от страх за стореното, отрезнял. Убих човека – казал на себе си той, и скочил от стола да му помогне. Обаче като го обърнал по лице, едва не умрял от ужас самият Ламар. Това бил бюстът на Сталин.

– Като видели, че ги побеждавам

– продължи да разказва Ламар, – сложили до мене бюста на Сталин.

Този номер няма да го забравя и на оня свят, но той ме помоли да не се шегувам с тази история, че може да се случи и на мене.

И си помислих: дали понякога вместо с истински идеали, ние не сме се борили с техните бюстове, заслепени от пианството на една идея и сме загубвали сетивата си за нещо по-реално?

### НА СТЬЛБИТЕ

Пиехме наливно вино в клуба на журналистите с Георги Джагаров и Георги Свежин, когато телефонът до стената иззвъня и келнерът даде някакъв знак на Джагаров. Той взе слушалката, каза на някого „добре“ и понеже вече затваряха, предложи да се прехвърлим в бара на хотел „Балкан“. Колко им е на пийнали хора, които могат без една чаша, но не могат после само с една. Пред стълбището на хотела имаше някакъв шпалир от късни посетители, тук имаше някакъв прием по повод гостуването на известен съветски театрален състав, но ние бяхме забравили. Застанахме отстранни, един до друг и тримата, докато чакахме, отвътре излезе някакъв нисък генерал. Той се ръкува с този, онзи, заситни по стъпалата и изчезна в една луксозна лимузина.

– Иван Михайлов – обясни ми Георги Свежин и продължи да гледа към главната врата.

Голямо чудо, казах на себе си, като е генерал, и замълчах до него. Да си седи в казармата или в министерство, а не по никое време да обикаля големите заведения.

Както си мислех така, отвътре излезе поетът Ангел Тодоров. Голото му теме лъщеше от топлината, а на зачервеното му лице, навярно от из-

питата водка, му се появи нещо като усмивка. Виж, на него му подхождаше да излиза от такова заведение, той обичаше хубавото ядене и пийване, това личеше по тялото му – до каквото се докоснеше, веднага се лепваше на корема му.

Бай Ангел застана до двамата Георгиевци, а те изпънаха тела, като пред голям началник. Какви са тези шеги посред нощ и то точно на този вход? Той се ръкува с тях, попита ги за едно, за друго, а те стояха изправени и премерваха думите си. Сигурно е от пиенето, глътнали са дълбоко думите си и не могат сега да ги извадят и кажат на човека. На негово място щях да се обидя, как може да са толкова съдържани, но те са стари приятели, имат си свой език и навярно утре ще се оправят.

Аз обаче реших да променя тази съдържаност, особено в такава нощ. Когато бай Ангел спря при мене, вместо да се ръкувам с него, взех, че го потупах по рамото и едва не го прегърнах.

– Бай Ангеле, драго ми е, че те виждам на това място.

– Ха, така ли? Добре, добре, и аз се радвам.

– Кога ще се видим?

– Когато се обадиш, това е лесно – отговори ми той и продължи да слиза по стълбите, съпроводен от три непознати лица.

Стефан Гецов, известен артист, също беше до бай Ангел, но аз го видях едва сега. Той се смееше така силно, че дяволите играеха в очите му и ми се заканваха с пръст. Засмях се и аз,

виното понякога има това качество да размива, и аз го ценя. Попитах Свежин защо не се засмее и той, какво така изведнъж се намръщи, да не би това да е заради Ангел Тодоров, но той ме прекъсна:

– Трябва да се плаче, а не да се смее. Как можа да не познаеш другаря Тодор Живков, а да го наречеш бай Ангел? Аз на негово място цял живот ще ти бъда обиден. Пък на всичко отгоре какво ще си помисли за нас, като ни видя с теб?

14. 06. 1988 г.

### ПАДНИ И СТАНИ

Всяка година Тодор Живков взимаше лично участие в тържествата, посветени на Христо Ботев и загиналите. Тази година също спази традицията. Цяла Враца го очакваше някъде в началото на пешеходната пътека. Точно там, на тъгла, черната кола спря и от нея излезе той. Докато много от присъстващите ръкопляскаха и го поздравяваха, изведнъж от навалицата излезе някакъв мъж с пистолет в ръка и го насочи към него. Аз бях наблизо и видях всичко, което се случи пред очите ми. Илия Кашев, началник на охраната, изведнъж полетя над всички и покри тялото на Човека от народа, както го наричаха някои. Това неочаквано произшествие продължи може би секунди, но на мене ми се стори безкрайно. За първи и навярно за последен път виждах такава меле.

Изведнъж сред многото охранители се измъкна едрата фигура на Тодор Живков. При повалянето му на

земята лъскавият му костюм се беше изцапал, затова той свали самото си, поизтупа го, после вдигна ръка към посрещачите и тръгна между тях, сякаш нищо не се беше случило. Спираше се при едни, други поздравяваше отдалече и нито веднъж не се обърна назад.

Точно в този миг забелязах неговата вътрешна сила. Той беше паднал преди малко само за миг, но след това вървеше към паметника на Христо Ботев с вдигната ръка и сякаш отиваше да рапортува, че е жив. Друг на негово място щеше да се ограда от цяла армия с пазачи, а той напротив: изправи се на крака и тръгна между хората с изправена глава, сякаш нищо не беше станало. Тази картина така се запечата в моята памет, че не мога да я забравя толкова години. Дори когато виждах нещо негативно в неговите действия, аз си спомнях за този изправен човек, някъде над всички и над себе си. И исках да го поздравя. Защо обаче трябваше някой да го събори за малко, както през този ден, за да покаже своето лице? За това и сега, когато мина през Враца, пред мен се изобразява тази картина на падането и изправянето. Този миг го издигна в очите ми, а може би и по-високо. Паднеш ли веднъж, побързай да се изправиш.

1989 г.

**Евтим Евтимов**

